

A eredua

IRAKASKUNTZAKO HIZKUNTZA-ESKAKIZUNAK

HE2
(C1 maila)

PROBA IDATZIA

Idatzi zure kodea:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

AZTERKETA HONETAZ

- Proba honek hiru ariketa ditu: 1) Irakurmena 2) Idazlan luzea 3) Idazlan laburra
- Denbora: **3 ordu.**

IRAKURMENA

Sexua, zientziak ahaztutako aldagaia

Zergatik diagnostikatzen zaizkie berandu emakumeei bihotzeko gaixotasunak? Ba al dute gizonak osteoporosirik? Depresioa pairatzen duten gehienak emakumezkoak badira, zergatik ikertzen da eskuarki animalia arretan? 1991n Bernadine Healyk *The New England Journal of Medicine* aldizkarian idatzitako editorial batek hautsak ___(1)___ zituen, eta horretaz ohartarazteko bidea ireki zuen: sexu batean soilik egindako ikerketak ezin direla, besterik gabe, beste sexura ___(2)___ . Baina, oraindik ere, zelula, animalia edota pertsona ___(3)___ egiten du lan zientziak gehienetan, eta emeak amatasunaren eta menopausiaren gaineko ikerketetan soilik hartzen ditu kontuan.

Yentl sindromea ez da egiazko sindrome bat, bai fenomeno larria, ordea. Bernadine Healy medikuak, *The Yentl Syndrome* izenburupean, ___(4)___ zuen gaixotasun kardiobaskularren bat zuten emakumeek, sarritan, diagnosi eta tratamendu desegokiak jasotzen zituztela. Film bateko protagonistaren ___(5)___ jarri zion delako sindromeari *Yentl* izena. Filmean, *Talmud*-aren ikasketak egin nahi zituen *Yentl*-ek, juduen arau eta ohituren ikasketak, ___(6)___ . Baina, emakumea izaki, ___(7)___ zuen eskola hori, eta mozorrotu, eta gizona koaren ___(8)___ eginez soilik lortu zuen gizona koaren aukera bera edukitzea.

Zer zerikusi du film horrek gaixotasun kardiobaskularrekin? Bada, Bernardine Healyk lotura hau egin zuen: bihotzeko infartua izan zuten emakumeak alde aurretik ___(9)___ sentituta ospitalera joaten zirenean, osasun-profesionalek ez zuten ___(10)___ bihotzeko arazoa zenik, ez infartua gertatu arte behintzat. Izan ere, kardiologiako eskuliburuetan bihotzeko anginareneko sintoma tipiko gisara sailkatutakoak gizonekin soilik egindako ikerketetatik ___(11)___ ziren. Baina bihotz-zainen anatomia desberdina da gizon-emakumeetan, eta baita sintomak ere. ___(12)___, emakumeen ohiko sintomak ez zuten beti irizpide kliniko tipikoekin bat egiten, eta diagnosis ___(13)___ egiten zuen horrek. Emakumeren batek gizona koaren angina-min ___(14)___ adierazten bazuen, aldiz, erraz diagnostikatzen zioten bihotzeko angina. Horrela konparatzen ditu, beraz, Healyk filma eta ospitaleetako egoera. Haren esanetan, gizon-itxura hartzean ___(15)___ lortzen zuten emakumeek, bi kasuetan, behar ___(16)___ tratua —batean, gizon-arropak jantziz, eta, bestean, gizon-sintomak aurkeztuz—.

Editorial horren eskutik, bihotzeko anginareneko sexu-ezberdintasunak ___(17)___ joan dira. Angina-mina bihotzeko gutxiegitasun koronarioa dagoenean izaten da. Gizonetan, besoetara ___(18)___ daitekeen bularreko min edota presioaren sentipen modura deskribatu ohi da. Emakumeek ez dute beti angina-mina izaten bihotzeko infartu baten aurretik eta, pairatzen dutenetan, minaren ___(19)___ ezberdinak izan daitezke: bularreko ___(20)___ eta matrailezurrera, eztarrira edo bizkarraldera hedatzen den mina.

Hala ere, *Yentl* sindromeak bizirik dirau. Bihotzekoaren intzidentzia gizonetan handiagoa denez, gaixotasun maskulintzat hartzen da oraindik, ahaztu egiten baita bi sexu-etako ___(21)___ nagusia dela. Fenomeno eta hutsune horiek medio, bihotzeko gutxiegitasuna duten emakumeen ___(22)___ makurragoa da gaurko egunez. Izan ere, proba diagnostiko eta tratamenduak emakumeentzat ez dira gizonentzat bezain zehatzak, ___(23)___ esperimenduak, oro har, sexu arrarekin egin baitira. Zergatik arrekin soilik, baina?

Duela urte gutxi batzuk, uste zen ___(24)___ -sistemako zelulak soilik ezberdintzen zirela sexuaren arabera, gainerako zelula eta sistema biologikoak berdinduta zirela emakume ___(25)___ gizon izan. Gauzak horrela, esperimenduak arrekin egiteak nahikoa ___(26)___ , ziurtzat hartzen baitzen ___(27)___ ere emaitza berberak izango zirela. Orain, badakigu zelula orok duela bere jabearen sexua, eta ugalketa-sistemaz ___(28)___ ezberdintasun ugari dagoela. Adibidez, emeen immunitate-zelulek indartsuago erantzun dute bakterio baten aurrean, eta errazago ezabatuko dute. ___(29)___ , berezko immunitate-erreakzio handi horrek badu bere alde txarra ere. Artritisaren eta esklerosi anizkoitzaren moduko gaitz autoimmune gehiago dute emakumeek; gaixotasun horietan, defentsak norberaren gorputzari ___(30)___ diote. Emakumeek depresio-intzidentzia handiagoa izateak ere badu loturarik immunitate handi horrekin, defentsen etengabeko aktibitateak garuneko gune emozionalak ___(31)___ ditzakeela uste baita. Aldiz, minbizitza hiltzeko arriskua 1,6 bider handiagoa da gizona koetan. Azken horren zergatia ez badakigu ere, mekanismo antioxidatzaile ezberdinak eta immunitate-sisteman eta hormonetan dauden sexu-ezberdintasunak iradoki dituzte ikertzaileek.

Aurreko datuak ikusita, zaila da ulertzea zergatik ez diren egiten esperimenduak emekin ere. Baina, jarraian ikusiko dugun moduan, bada zientzia-komunitatean sakon ___(32)___ ideia bat, emeak esperimenduetatik baztertzea ekartzen duena, eta hilekoarekin du zerikusia. Zenbait ikertzaileren esanetan, ikerketetan emeak ___(33)___ esperimenduen metodologia korapilatu eta emaitza sendoak lortzea eragotziko luke, sagu emeak aldakorragoak baitira. ___(34)___ hori ziklo estralak —gizakion hilekoaren baliokidea— berezko dituen gorabehera hormonalei egotzi zaie. Ikerketen konplexutasuna ___(35)___ gain, emeak erabiltzeak esperimenduak garestituko lituzkeela ere iradoki da,

lanordu gehiago beharko **(36)** une oro ziklo estraleko zer fasetan dauden zehazteko, eta sagu eme asko erosi beharko liratekeelako zikloaren arabera taldekatzeko.

Aitzitik, 2014an AEBn arraza ezberdinetako saguak kontuan hartuz egindako analisi erraldoi batek erakutsi zuenez, emeak ez dira arrak baino **(37)**; ez neurketa biologikoetan, ez eta jokabideari **(38)** ere. Bestela esanda, emeek hormonon **(39)** eta guzti izan dezaketen aldakortasuna ez da arren artean dagoena baino handiagoa. Azken ikerketa horrek **(40)** jarri du lehen funtsezkotzat jotzen zen ziklo estrala kontrolatzeko behar hori.

Ainitze Labaka Etxeberria. Elhuyar Zientzia.eus 2017/09/01 (moldatua)

Idatzi zure aukerak Erantzun-orrian. Erantzun-orrian markatzen dituzun aukerak bakarrik hartuko dira kontuan ariketa zuzentzeko.

1. a) bihurtu b) kendu c) barreiatu d) harrotu	2. a) orokortu b) biderkatu c) bidali d) alderatu	3. a) jakinekin b) helduekin c) arrekin d) ezberdinekin	4. a) jakin b) diagnostikatu c) ulertu d) salatu	5. a) gogoan b) omenez c) izenean d) alde
6. a) aukeran b) alegia c) hala hola d) adibidez	7. a) zapuztua b) onetsia c) emana d) galarazia	8. a) jarrerak b) keinuak c) plantak d) irudiak	9. a) ondoeza b) minbera c) jariora d) sormina	10. a) bereizten b) partekatzen c) gogoratzen d) antzematen
11. a) baztertuak b) eratorriak c) jatorriak d) asmatuak	12. a) Ezpada b) Hortaz c) Dena den d) Alabaina	13. a) nahasi b) azaldu c) aztertu d) zehaztu	14. a) bikoitza b) gogorra c) bertsua d) hertsia	15. a) besterik b) baizik c) baina d) bakarrik
16. a) bezalako b) besteko c) bezainbesteko d) gisako	17. a) tentuz b) argituz c) apalduz d) abailduz	18. a) etor b) zabal c) jalgi d) bereiz	19. a) emaitzak b) abantailak c) zertzeladak d) ezaugarriak	20. a) eztenkadak b) gorabeherak c) bultzadak d) taupadak
21. a) zio b) sintoma c) heriotza-kausak d) xede	22. a) eginkizuna b) pentsamendua c) pronostikoa d) ekimena	23. a) ordezkoez b) aurretiko c) sekulako d) ondoko	24. a) ikusmen b) arnas c) gorputz d) ugalketa	25. a) eta b) hala c) nahiz d) bai
26. a) balio zuen b) zirudien c) jotzen zuen d) zekarren	27. a) emeetan b) denetan c) haietan d) arretan	28. a) zeharreko b) bestaldeko c) gairdiko d) handiko	29. a) Bestalde b) Hortxe c) Beraz d) Ordez	30. a) bizkortzen b) heltzen c) eusten d) erasotzen
31. a) oztopatu b) kaltetu c) zaindu d) gabetu	32. a) ezagututako b) errotutako c) bildutako d) zuzendutako	33. a) banatzeak b) gehitzeak c) topatzeak d) erdiesteak	34. a) Nahigabe b) Fidagarritasun c) Aldakortasun d) Iraunkortasun	35. a) kentzeaz b) areagotzeaz c) samurtzeaz d) baztertzeaz
36. a) lukeelako b) direlako c) ziratekeelako d) liratekeelako	37. a) aldakorragoak b) gogorragoak c) irmoagoak d) egonkorragoak	38. a) eutsiz b) men eginez c) jarraituz d) dagokionez	39. a) gorabehera b) gorakada c) gora egin d) goragale	40. a) aldarrean b) abian c) martxan d) ezbaian

Idatzi zure kodea:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

30.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

40.....

ERANTZUN ZUZENAK

HE2: Irakurmena (Sexua, zientziak ahaztutako aldagaia)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
D	A	C	D	B	B	D	C	A	D

11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
B	B	A	C	D	A	B	B	D	A

21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
C	C	B	D	C	B	A	C	A	D

31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
B	B	B	C	B	D	A	D	A	D